

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

به یاد مولوی محمد سرور و اصف الکوزی زعیم و
پیشوای جنبش مشروطیت افغانستان که در ۱۹۰۹
به خاطر داشتن آرمان مشروطه خواهی یکجا با برخی
از اعضای فامیل و یارانش در تپه شیرپور کابل به
توپ بسته شد

پیش گفتار:

اواخر سده نهم و اوایل قرن بیستم شاهد اضمحلال سیستم استعماری، آغاز جنبش های مشروطه طلبی و نهضت های آزادیخواهی در کشورهای تحت استعمار آسیا و افریقا است که در اثر رشد اقتصاد سرمایه داری و بیداری ملت های تحت ستم، مبارزات ضد استعماری و استبدادی که کم و بیش همزمان مشتعل گردیده بود، روز تاروز اوج میگرفت و در همین مقطع تاریخی افغانستان هم جهت دفع سلطه خارجی، علی الخصوص استرداد استقلال کشور و طرد استبداد داخلی در خط اول مبارزه قرار داشت. پس بی تردید جنبش مشروطه خواهی کشور ما هم محصول تشدید تضاد های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی همین دوران بود. در جریان تدوین این اثر تلاش به عمل آمده تا عوامل و انگیزه های عینی این جنبش (موجودیت تضاد های درونی جامعه فیودالی قبیله ئی) و ذهنی (دگرگونی های خارجی و بین المللی) که در تشدید و تحریک این نهضت سهمیم اند از هم تفکیک و سلسله حوادث را در ارتباط

اثرات متقابل درونی و بیرونی آنها بررسی نموده که اگر تفاوتی هم بین این مؤلفه و آثار منتشره قبلی سایر نویسندگان در این عرصه دیده شود شاید در همین جا باشد.

نکته ای دیگر قابل یاددانهی آنست که علی رغم اهمیت ملی و منطقه ای این جنبش، تحقیقات و تتبعات نسبتاً اندک پیرامون آن و پیامد هایش به مقایسه ممالک همجوار صورت گرفته است که علت آن هم از یکطرف قلت مآخذ و مدارک است که بنا بر دلایل متعدد بعد از سقوط دولت امانی آنها قصداً و عمداً تلف گردیدند و از جانبی هم بنا بر جو سیاسی و حالت خفکان عمومی که بیشتر از چهل سال (۱۹۷۸ - ۱۹۲۹) حکمفرما بود، نویسندگان و مؤرخین را کمتر مجال داد تا دست به کارهای تحقیقی و تدقیقی پیرامون آن رستاخیز سیاسی و فرهنگی بزنند.

در بخش اول عوامل و انگیزه های داخلی و خارجی جنبش مشروطه خواهی در آغاز سده بیستم با تفصیل بررسی شده و جهت درک هر چه بیشتر از شرایط بروز آن در کشور به صورت خیلی مختصر و گذرا اوضاع اجتماعی و سیاسی قبل از سلطنت امیر حبیب الله خان نیز مورد مذاقه قرار گرفته است.

بخش دوم اختصاص دارد به آنکه: ریشه های جنبش مشروطه خواهی را در سطح جهانی باید در اضمحلال سیستم استعماری جهان غرب و رشد اقتصاد بورژوازی در کشور های مستعمره جستجو نمود. در این جا از مهمترین خیزش های اوایل قرن بیستم در قاره های آسیا، آفریقا و امریکای لاتین تذکر رفته است.

جهت ریشه یابی حرکت مشروطه طلبی در سطح ملی، اوضاع سیاسی و اجتماعی کشور از دوره سلطنت زمان شاه تا آغاز دولت مشروطه که از دردناکترین ادوار تاریخی افغانستان محسوب میشود به بررسی گرفته شده است. بی تردید گفته میتوانیم که جنبش های سیاسی و اقتصادی کشور در بطن همین تضادها رشد می نمود تا سرانجام در ۱۹۱۹م به ایجاد دولت مشروط انجامید.

جنبش مشروطه خواهی اول شامل بخش سوم میگردد که در آن ظهور مشروطیت، نقش روشنفکران در نهضت های آزادی خواهی و مشروطه طلبی، ترکیب اجتماعی مشروطه خواهان اول، مسأله زعامت مشروطیت و نقش معلمان مسلمان هندی الاصل در آن، مرام و سمبول آنها مطرح بحث قرار گرفته است.

بخش چهارم این نوشته به جنبش مشروط خواهی دوم مربوط میشود که در این مبحث شرایط داخلی: اوضاع اجتماعی و اقتصادی دوره امارت امیر حبیب الله خان و اصلاحات نیم بند اودر عرصه های تقنینی، مطبوعاتی و نقش سراج الاخبار افغانیه در تربیه، پرورش و بیداری جوانان مشروطه خواه و اثرات آن در خارج از مرز های افغانستان (آسیای مرکزی و نیم قاره هند) تشریح گردیده است.

آغاز جنگ عمومی اول، رسیدن وفد مختلط آلمان- ترکیه به دربار امیر حبیب الله خان و جنبشهای آزادیخواهی در هند منحصراً عوامل خارجی شامل این بخش میگردد.

تشکیل دولت مشروطه در افغانستان بخش پنجم را احتوا نموده که مشتمل از شرح اوضاع نا به سامان اجتماعی سیاسی دوره سلطنت امیر حبیب الله خان، تعیش و خوشگذرانی امیر، فساد اداری، سازش او با دولت بریتانیا و تجدید قرار داد های اسارت بار دوره پدرش بود که سرانجام این امر منجر به سرنگونی امارت وی و آمدن یک تحول فرهنگی - سیاسی یعنی تشکیل دولت مشروطه گردید. علاوه از تفصیلات فوق این بخش حاوی مطالبی از قبیل سوء قصد علیه جان امیر در کله گوش لغمان، استرداد استقلال کشور، اصلاحات در عرصه های اقتصادی، مالی، نظامی، تقنینی، فرهنگی، ترکیب اجتماعی مشروطه خواهان و زندگی نامه های مختصر بعضی از دگراندیشان و اراکین دولت یعنی اعلیحضرت امان الله خان، محمد ولی خان دروازی، علی احمد خان لوی ناب،

محمد نادرخان ، عبدالرحمان لودین و «حزب جوانان افغان»، عبدالهادی خان داوی ، میر سید قاسم خان لغمانی معروف به میر صاحب (از جمله بنیانگذاران جنبش مشروطه خواهی) و میر غلام محمد خان غبار نیز میباشند .

بخش ششم به مسأله عوامل سقوط دولت مشروط مربوط میشود که محققین و نویسندگان در مورد آن نظریات و عقاید متفاوت دارند . مثلاً بعضی را عقیده بر آن است که گویا نقش مداخله حکومت هند بریتانوی در سقوط دولت مشروطه برجسته است در حالیکه تعداد دیگری این امر را به عقب ماندگی کشور و بی سوادی مردم نسبت میدهند و هستند کسانی که عوامل فروپاشی دولت را مربوط به تطبیق اصلاحات و یا فقدان مهارت اداری و نقایص شخص شاه امان الله خان و یا موجودیت قبایل و موضوع خود ارادیت آنها و خصوصیت جنگجویی شان میدانند . به هر صورت در این نبشته علاوه از عوامل متعدد ذهنی که کم و بیش در اضمحلال دولت به درجات متفاوت نقش داشتند ، ریشه های اصلی و عینی سقوط دولت در درون جامعه طبقاتی کشور و تسلط نظام فیودالی که قدامت چندین هزار ساله داشت و با هر گونه تغییر و دگرگونی در ستیز بود جستجو شده است .

بخش هفتم به بررسی استنتاج از مجموع متن نبشته حاضر اختصاص دارد و مسایلی چون : اهمیت ملی و منطقه ای جنبش ، بررسی شرایط اجتماعی و اقتصادی زمان ظهور آن ، عدم رعایت حزم و احتیاط در پرورش و بالندگی این پدیده جدیدالورود ، فقدان يك كدر ورزیده و تخصصی داخلی ، عجله و شتاب زدگی ، عدم تثبیت درجه الویت و ارجحیت برنامه های اصلاحی ، فرهنگی ، مسایل عقیدتی و سوابق تاریخی منحصیث عوامل فروپاشی دولت مشروطه تذکر رفته است . ما در این بخش عکس بعضی از نویسندگان با وضاحت اذعان نموده ایم که سلطنت مشروطه منحصیث يك نظام سیاسی – اقتصادی بهترین انتخاب در مناسبترین زمان بود که میتوانست جامعه عقب نگهداشته ما را به شاه راه ترقی ، رفا و خوشبختی سوق دهد اما در شیوه کاربرد و شکل به راه انداختن آن از حزم و احتیاط لازم کار گرفته نشد .

در بخش هشتم سیر انکشاف مطالعات مشروطه خواهی در ارتباط با مآخذ اساسی بررسی شده است که هدف از تدوین این بخش ارزیابی درجه مطالعه ابعاد مختلف جنبش و معرفی برخی از برجسته ترین مدارك و مآخذ مربوط به آن برهه تاریخی است تا اگر برای متتبعین در آینده کمکی شده بتواند .

بی نیاز از تذکر است که در سینه تاریخ چندین هزار ساله کشور بسا افتخارات و دستاوردهای عظیم تاریخی ثبت و ضبط اند که از جمله یکی هم حادثه مشروطیت در اوایل سده بیستم است . در اثنای مرور متون تاریخی کشور در این دیار غربت درخشندگی و برجستگی آن برهه تاریخی از یکطرف ، درك مسؤولیت اجتماعی و فرهنگی در قبال اوضاع بحرانی کشور از جانبی دیگر بنده را مجبور ساخت تا با وجود نا آشنائی در هنر نویسندگی مطالب فرهنگی و تاریخی و مشکل غیر مسلکی ، دست به تهیه و تدوین این مؤلفه بزند تا اگر ممدی ولو كوچك در جهت روشن شدن گوشه ای از این نهضت پر افتخار ملی شده بتواند ، ما را به هدف نزدیک ساخته است چون بنده هیچگاهی ادعای نویسندگی را در عرصه های تاریخ و فرهنگ ننموده ام ، بناءً متن حاضر شاید حاوی کمی وکاستی های انشائی ، ترکیبی و دستوری باشد که امید است خواننده محترم با بزرگواری خود به نظر اغماض بنگرد .

در اخیر این مبحث يك نکته نباید نا گفته گذاشته شود که این نبشته در زمانی ترتیب اثر یافته که از سقوط دولت طالبان و حضور قوای نظامی امریکا در افغانستان پنج سال میگذرد . اگرچه در بدو امر دولت امریکا ادعا میکرد که گویا قوای نظامی صرف به خاطر کمک به دولت نو بنیاد افغانستان ، ریشه کن نمودن طالبان و تعقیب القاعده طور مؤقت داخل افغانستان شده و به مجرد تأمین این اهداف دوباره آنکشور را ترك میگوید . اما بعدها معلوم شد که

قوت‌های نظامی امریکا و بریتانیا نه تنها در صدد قلع و قمع طالبان نیستند، بلکه روزتاروز شورش این گروه را تقویه می نمایند. تسلیم دهی عمدی ولسوالی های ولایت هلمند به طالبان ، تماس های پشت پرده مبنی بر مشارکت آنها در دولت فعلی افغانستان همه گواه بر آنست که امریکا وبریتانیا در افغانستان پلان های آزمندانه و امپریالیستی دیگری دارند . فلذا تداوم حضور قوای نظامی امریکا وانگلستان به هر شکلی که تعبیر شود معنی تجاوز عریان و اشغال کشور را میدهد . حضور قوای نظامی امریکا وبریتانیا در کشور آزادی خارجی و استقلال کشور را که در بدل خون صدها مجاهد مشروطه خواه و هزاران سرباز گم نام و بانام به دست آمده بود به مخاطره انداخته است . بناءً در شرایط فعلی که کشور را يك بحران عمیق اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی فرا گرفته و هر آن مسأله « هستی و نیستی آن » بر سر زبان ها است بر تمام روشنفکران صدیق ، دموکرات ها ، مجاهدین راستین ، سایر اقشار و قاطبه مردم افغانستان است که جهت خنثی نمودن این توطئه بزرگ امپریالیستی ، حمایت وپاسبانی از استقلال ، تمامیت ارضی و حاکمیت ملی کشور، وحدت ملی و وفاق سرتاسری را ایجاد نمایند تا روح آن مشروطه خواهانیکه کارنامه ها و افتخارات شان موضوع این اثر را تشکیل میدهد شاد گردد

ادامه دارد

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat
97 Forest Heights Str.
Whitby, Ont. L1R 1x7. Canada
Tel (905) 665-8767